

3. kép: „Véletlen halál”

3 fiú: Tybold és Mercutio viv; a Rómeó karja alatt átnyúló kard (egy vonalzó) Mercutio szívére irányul.

Izélítőül idézem a válaszokat is, melyekből kiderül, hogy a Mercutiot és Tyboldot alakító két gyerek a választás során megéri a gyűlölet pusztító, vakító hatalmát.

Kérdések:

Tyboldhoz: — Miért haragszol rá?

Mercutiohoz: — Miért kezdtetek vívni?

Mindkettőhöz: — Nem lehetett volna másként megoldani az összeütközést?

Válaszok:

Tybold: — Mert pimasz!

Mercutio: — Mert nem fér a bőrébe!

Mindketten: — Nem, mert Capulet!

— Nem, mert Mantague!

4. kép: „Önként vállalt halál”

Rómeó és Julia egymás mellén holtan fekszik. (2 fiú, barátok)

Kérdések:

Rómeóhoz: — Miért tetted?

Juliához: — Honna vetted a mintát a tettedhez? Miért gondoltad, hogy ezt kell tenned?

5. kép: „A gyász” avagy „Ilyenek a szülők?!”

(A beállított kép elsődleges jelentése az utóbbi címet sugallja)

4 tagú csoport: 3 fiú, 1 lány. Capulet és Mantague áll a halott gyermekek teste mellett és kezét fognak fölöttük átnyúlva.

Az osztály ebből a jelenetből „tanult” a legtöbbet ezen az órán, ezért részletesen közlöm a párbeszédüket.

Tanár Copulethez: — Hogy érzed most magad?

Copulet: — Jól. (Az osztály nevet, bekiabálások.)

Tanár osztályhoz: — Várjatok, kérdezzük meg tőle, mitől érzi jól magát.

Tanár Copulethez: — Érdekes, amit mondtál. Mitől vagy jól?

Copulet: — Most megszűnt a gyűlölet. (Az osztályban döbönt — nagy csend lesz.)

Tanár Montaguehoz: — Hogy érzed most magad?

Montague: — Rosszul.

Tanár Montaguehoz: — Miért érzed most magad rosszul?

Montague: — Mert van a házban egy halott... — rövid, mély hallgatással befelé néz. Lassan Copuletre emeli a tekintetét, megváltozik a nézése: — Vagyis kettő.

Hosszú nagy csend az osztályban. Lassan kezdünk leülni. Nem kell magyarázat: megértettük az igazság arcait.

6. kép: „Erkölcstelenek”

4 tagú csoport: 1 fiú, 3 lány. Erkélyjelenet: Julia áll az erkélyen (asztalon), keszkenőt dob Rómeónak. Rómeó féltérde ereszkedve hódol. A háttérben leskelődők figyelik a szerelmeseket.

Amit először látunk, az romantikus, humoros kép. A kibontott tartalom: Julia erkölce és a leskelődőké; Rómeó felelőssége.

A megalkotott helyzetekből kiderült, hogy egyáltalán nem foglalkoztatja az osztályt a dajka, az anya alakja, vagy az, hogy Julia mikor érik felnőtté. A bizalom vagy bizalmatlanság kérdése sem vetődött fel a jelenetekben. Nem annyira a nemzedéki ellentétek, mint inkább az élet nagy kérdései — szerelem, halál, gyűlölet, megbocsájtás, erkölcsösség — foglalkoztatja most itt ezeket a gyerekeket.

A felvázolt állóképek villanások egy három órás drámaelemzés első órájából. Bármelyik helyzetből kibontható egy újabb dráma: több irányba elvihető a tapasztalási, tanulási folyamat. Ennél a Shakespeare darabnál nem tartottam szükségesnek újabb drámát csinálni.

A következő órán a darab kulcsjeleneteit mutatták be állóképekben a gyerekek. Ezzel eltávolítottam a csoportot a mikro konfliktusoktól és a dráma szerkezetére irányítottam a figyelmet.

A leírás végén ugyanaz az aggodalmam mint az elején: nem tudom visszaadni a szemekben, a hangsúlyokban, a csendekben és gesztustöredékekben megjelenő, érzékelhető „megértés megváltozását.”

Sz. Pintér Rozália

Mesterek szigete (Komplex foglalkozás 3.-4. osztályosoknak)

2 x 45 perc

Készítette: Szűcsné Pintér Rozália

Pedagógiai célok:

- Ráébreszti a gyerekeket az úgynevezett „hagyományos” (nem divatos) foglalkozások, mesterségek fontosságára. Egy adott közösségben (társadalomban) minden ember munkájára szükség van!
- A régi mesterségek felidézésére; a cégtábla fogalmának megismertetése.
- Cégtáblák tervezése, meseillusztráció készítése.
- beszédrekészítés, szóbeli szövegalkotás segítése.

— Többféle megoldás keresése, a választás felelősségének vállalása, mások véleményének elfogadása.

Szükséges eszközök:

- Leegyszerűsített cégtáblarajzok, több darabra szét tépve; a cégtáblákhoz tartozó mesterségek, mesterek elnevezései szókártyákon; rajzoláshoz szükséges rajzlapok, nagyméretű kartonok, csomagolópapírok, zsírkréták, filctollak, festékek.
- Egy régi, „öregasszony”-kendő a foglalkozásvezetőnek.

Térigény:

— Tanterem, amelyben a padokat, székeket a falak mellé helyezzük el, hogy középen legyen hely a szabad mozgásra.

A foglalkozás menete:

Ezt a foglalkozást már több alkalommal tartottam meg egy-egy osztályközösségnek, ismerős és ismeretlen gyerekeknek egyaránt. Általában már a megváltozott padelrendezésből érzékelték az óra másságát, egy kicsit „meg is bolondította” őket a tér. Ezért a foglalkozás megkezdése előtt mindig valamilyen mozgásos játékot játszottam velük; ez egy kicsit oldja a gátlásosabb gyerekeket, a túlmozgásosoknak lehetőséget ad egy kis „tombolásra” s egyben elősegíti a megváltozott térben való tájékozódást. (Pl.:

- A gyerekek zenére mozoghatnak tetszés szerint, társaik érintése nélkül. Arra buzdítom őket, hogy minél nagyobb területet próbáljanak bejárni. Ha elhallgat a zene szoborrá merevednek. Ezt többször ismételjük.
- A lehető legrövidebb idő alatt érintsenek meg 20 vállat, fejet, térdet stb.
- A lehető legrövidebb idő alatt minél többen fogjanak kezet, köszönjenek egymásnak. (Az első játék kivételével én is játszom, ismerkedek a gyerekekkel.)

A játék után letelepszünk a padlóra, szőnyegre lehetőleg körben, hogy lássuk egymás arcát.

Tanító:

Most elmesélek nektek egy történetet, amit régebben hallottam. Nem tudom, hogy igaz vagy nem, majd ti eldöntitek a foglalkozás végén.

Egyszervolt, hol nem volt, valahol egy nagy folyó mellett volt egy falu. Ebben a faluban nagyon szorgalmas emberek éltek, sokat dolgoztak, reggeltől estig serénykedtek, de azért egy hibájuk mégiscsak volt, mégpedig az, hogy nagyon sokat veszekedtek. Minden apróságon hajbakaptak, zengett a környék a civakodástól. Még a vándorlegények sem szívesen mentek a faluba. El is neveztek Ricsajfalvának.

A legnagyobb ellentét a földművesek és a mesterek között volt. Sehogyan sem tudtak megegyezni, hogy melyikőjük munkája a fontosabb. Vég nélkül vitáztak, mígnem a mesterek megelégtették a dolgot, titokban tutajt ácsoltak s egy reggel, amikor a földművesek kimentek a mezőre, összehajkoltak és felkerekedtek.”

— Szerintetek mit dolgozhattak a földművesek a mezőn?

(A gyerekek ismeretei attól függenek, hogy városi vagy falusi iskolába járnak; 3. vagy 4. osztályosok. Ezt figyelembe kell venni és a beszélgetést irányítani kell, olvasmányi-, filmélményre hivatkozni.)

Válaszok: „szántottak, vetettek, arattak, gyomláltak, virágot ültettek, szüreteltek, kapáltak, ürgét öntöttek stb.” Ha 3. osztályosokkal játszom, akkor bármilyen mezőgazdasági, kerti munkát elfogadok. Ha 4. osztályosokkal, akkor egy bizonyos évszakhoz kapcsolódó munkákat gyűjtünk. Ha valaki oda nem illő munkát, tevékenységet mond, megkérdezem a többi gyerek véleményét.)

— Legyetek most ti a mesében szereplő földművesek! Mindenki gondolja ki, hogy ő milyen munkát végezne szívesen a határban. A tanterem kiürített része lesz most a határ. Álljunk fel, alakítsunk egy nagy kört, hogy minél nagyobb helyünk maradjon a munkára. Nem szabad megmondani, hogy milyen munkát választottatok, látni szeretném. Akinek megérintem a vállát, keresse meg a helyét és kezdjen dolgozni, né-

mán. (Egyenként érintem meg a gyerekek vállát, így a később indulóknak alkalmazkodni kell a már dolgozókhöz, hogy ne akadályozzák őket. — A gyerekek különböző munkamozdulatokat utánoznak. Ilyenkor még eléggé pontatlanok a mozdulatok.)

— Látom mindenki nagyon szorgalmasan dolgozik, biztosan el is fáradtatok már. Pihenjünk, lazítsunk egy kicsit, hagyjátok abba a munkát. Úgy láttam, hogy majdnem mindenkinek szüksége volt a munkájához valamilyen eszközre, szerszámra. Gondolom, hogy azt otthonról hoztatok magatokkal.

Jegyezzétek meg, hogy hol álltatok, hol dolgoztatok! Most menjetek vissza oda, ahonnan elindultatok, amikor megérintettem a vállatokat!

Mindenki magában gondoljon arra a szerszámra, eszközre, amire szüksége lesz a munkánál. Határozzátok el magatokban, hogyan tudjátok kivinni a mezőre, szántóföldre. Készüljétek fel a munkára! — Ha tapsolok, vegyétek a kezetekbe, vállatokra stb. az eszközöket és induljatok el dolgozni, mindenki oda, ahol az imént dolgozott. (Tapsra indulnak és munkálkodni kezdenek. A mozdulatok mostmár sokkal pontosabban, komolyabban veszik a munkát.)

— Ha ismét tapsot hallotok, merevedjétek szoborrá! Akinek megérintem a fejét, az beszélhet. Attól kérdezek valamit.

(Hagyom, hogy egy kicsit belemerüljenek a munkába, csak azután tapsolok, és megyek oda a gyerekekhez.)

Kérdések:

— Milyen szerszámmal dolgozol? Mit csinálsz? Ki készítette neked? Kitől kaptad? Hol tárolod? Milyen munkát végzel? Milyen szerszám kell ehhez a munkához? Hogyan hoztad ki a határba ezt az eszközt? Szerinted milyen a jó szerszám? Miért dolgozol itt a mezőn? Mikor keltélma reggel? Kitől köszöntél el, mikor eljöttél otthonról? Ki vár rád, ha hazamész este? Ha megéhezel, mit fogsz enni? Milyen ennivalót hoztál magaddal? Ki tanított erre a munkára? Miért dolgozol? Ki segít neked ebben a munkában?

(A tapsot és megállást kétszer-háromszor ismétlem. Egy megállásnál 4-5 gyerekekhez intézek egy-egy kérdést, esetleg kettőt. A legtöbb gyerek meglepődik a kérdés után, nehezen szólal meg. Éppen ezért bármit mondanak elfogadom, ha kell segítenem őket. „Én úgy gondolom... Azt hiszem...” kezdetű véleményemmel. Olyan gyerek is akad, aki egyáltalán nem tud megszólalni. Nem erőltetem, sőt hogy a kudarcélményt elkerüljem általában megjegyzem, hogy valószínű nagyon okos ember lehet, mert nem beszél feleslegesen, csak akkor, ha nagyon fontos mondanivalója van.)

Amikor minden gyereket megszólaltattam, néhány mondat erejéig folytatom a mesét, miközben ők még dolgoznak.

— „Képzeljétek el, hogy a földművesek is így dolgoztak a határban, amikor lélekszakadva megjelent egyikőjük fia és hozta a hírt, hogy megszőktek a mesterek a faluból.” — Taps — A hír hallatán mindenki gondolt valamit magában erről a dolgról. Mindenki fogalmazta meg magában, hogy ő mit mondott volna ebben a helyzetben és ha újra tapsolok, forduljon oda a legközelebb állóhoz és mondja ki a gondolatát hangosan is. — Taps — (A gyerekek egyszerre beszélhetnek, lényeg az, hogy kimondják a véleményüket.)

Sokféle reakcióval találkoztam: Pl. „Mi lesz most? Na végre! Végre nem lesz több veszekedés! Te miattad nemtek el! Na tessék, itt a sok vita eredménye! Men-

jenek csak, nem fognak hiányozni! Micsoda? nem hiszem el!

— „A földművesek roppant kíváncsiak voltak, hogy igazat beszél-e a fiú, abbahagyták a munkát és hazamentek a faluba.”

— Gyertek ti is, telepedjete le ide körém, folytatom a mesét.

— „Amikor hazaértek bizony a mestereknek csak a hült helyét találták. Megnyugodtak, úgy gondolták, hogy talán jobb is lesz így, úgy is olyan sokat veszekedtek a mesterekkel, most legalább nyugalom és csend lesz, meglesznek nélkülik is. Egy darabig úgy is volt, de ahogy telt-múlt az idő egyre több embernek szakadt el a ruhája, lyukadt ki a csizmája, a szerszámok tönkrementek, nem volt aki a lovakat megpatkolja. Egyre rosszkedvűbbek lettek és egymást kezdték okolni a történektért, megint sokat veszekedtek. Nem tudták mit csináljanak?

Élt a faluban egy százéves öregasszony, gondolták, tőle kérnek tanácsot. Ez az asszony azonban nem szerette a látogatókat, igen mogorva volt. A falu népe ezért elhatározta, hogy a férfiak és a nők közül is kiválasztják a legudvariasabbat, legszerényebbet, aki elmondja a gondjukat-bajukat és tanácsot kér az öregasszonytól.”

— Most a lányok lesznek az „asszonyok”, a fiúk pedig a „férfiak”. Válasszátok ki magatok közül azt, aki képvisel benneteket az öregasszonynál! Beszéljétek meg, mit kell feltétlenül elmondania, hogyan viselkedjen stb.

(A két csoport külön választ egy-egy szóvivőt. Közben mindkét csoporthoz odamegyek, belehallgatok a beszélgetésbe, kérdésekkel segítem őket „Hogyan köszönnek? Ki beszél először? Visznek-e neki valamit? stb.)

— Látom felkészültetek az útra. Az asszony meg a férfi álljon egymás mellé, a többiek pedig húzódnak félre, hiszen ők csak az utcáról figyelhetik az eseményeket, nem szólhatnak bele, nehogy megharagítsák az öregasszonyt. Én leszek az öregasszony, ha a vállamra terítem ezt a kendőt, akkor indulhatnak a követek.

Öregasszony:

— „Ki háborgat? Ki van odakint?” (éreztetem, hogy mérges mogorva)

— A követek elmondják, hogy mi járatban vannak. — Kérdésekkel segítem őket: — „Miért vagytok ilyen rongyos ruhában? Miért mentek el a mesterek? Ti mit tettetek azért, hogy ne bántódjanak meg? Ti miben hibáztatok? Meg tudtatok-e egyezni, hogy kinek a munkája fontosabb? Miért van szükségetek a mesterekre?” stb.

Tanács:

„Bizony, ha fiatalabblennékén felkerekednék, és megkeresném őket. Békét kötnék velük, és visszahívnám őket a faluba. Remélem megértettétek a szavaimat. Menjete isten hírével!”

(A követek visszamennek a társaikhoz, én levezem a kendőt, s megkérdem a gyerekeket, hogy szerintük hogyan cselekedtek a földművesek. — Eddig minden foglalkozáson azt mondták, hogy a mesterek után mentek.)

— „Valóban a földművesek is felkerekedtek, hogy megkeressék a mestereket. Ők is ácsoltak egy tutajt. (Előfordult már, hogy a gyerekek azt mondták: „A földművesek nem tudtak tutajt készíteni, mert a mesterek elvitték a szerszámokat.” vagy „Hogyan ácsoltak tutajt kicsorbult szerszámokkal?” — Ez egy

újabb megoldásra váró probléma. Általában a gyerekek hozzák a megoldást, de ha nem, én folytatom a mesét azzal a közléssel, hogy a földművesek között is voltak ügyeskezők, előkerültek eldugott szerszámok, és közösen valahogy mégiscsak megcsinálták a tutajt.)

— Vízreszálltak, sodorta őket az ár lefelé a folyón, míg nem kiértek a nyílt tengerre. Ott megpillantottak egy szigetet, ahol kikötöttek, megpihenni. A szigeten nem találtak senkit, de volt ott néhány dolog, amiből arra következtettek, hogy a mesterek jártak itt, vagy talán még mindig itt vannak.”

— Csukjátok be a szemeteket, s csak akkor nyissátok ki, ha szólok! (A terem közepén szétszórom a cégtáblarajzok darabjait.) — Kinyithatjátok a szemeteket! Ezeket a dolgokat találták a földművesek a szigeten. Ezek a rajzok helyettesítik a valóságos tárgyakat. Szerintetek mi történhetett?

(A gyerekek nagyon sok variációt szoktak felsorolni, lehetőség szerint mindenkit meghallgatok. Pl. „Itt laktak a mesterek, földreggés volt, az pusztította el a tárgyakat (cégtáblákat).” — „Szándékosan törték össze a mesterek, hogy a földművesek azt higgyék, már nincsenek itt, de közben elbújva figyelik őket.”

— „A mestereket kalózkodók támadták meg, ők törték össze ezeket, és az embereket valahol fogva tartják.” stb.)

— Nem tudjuk pontosan mi történt, a földművesek is csak találgattak, de mindenesetre megpróbálták összerakni a szétesett cégtáblákat. (Általában van olyan gyerek, aki ismeri ezt a fogalmat, de ha nem, akkor én mondom meg, mit jelent. Ezután a gyerekek megpróbálják összeilleszteni a darabokat, közösen dolgoznak; közben a szókártyákat is előveszem, s megkérem őket, hogy amelyik foglalkozást ismerik, tegyék a cégtábla alá.

Ezek a következők lehetnek:

olló — szabó; köszörűs; borbély

széktámla — asztalos / kocsikerék — bognár, fuvaros

ködmön — szűcs / korsó — fazekas

lakat — lakatos / szív — mézeskalácsos

patkó — kovács / csizma - csizmadia; cipész

kalap — kalapos / hordó — kádár; pintér stb. / kocsmáros

perec — pék / hal — halász; vendéglős

A képek és szókártyák párosítása után a mese közös befejezése következik. Természetesen itt is többféle verzió lehetséges. (Pl. „A mesterek elbújtak a szigeten, de amikor látták, hogy a földművesek összerakják a cégtáblákat, gondolták, hogy nem akarnak rosszat. Ezért előjöttek, kibékültek velük, és visszamentek a faluba.” — „A földművesek addig keresték a mestereket, amíg rájuk nem találtak, megígérték, hogy nem veszekednek többé, békességben fognak élni.” — „Amíg a földművesek a cégtáblák összeillesztésével voltak elfoglalva, a mesterek előbújtak a rejtékhelyükről. Kibékültek egymással, házakat építettek és letelepedtek a szigeten.” stb. Ez a gyerekek fantáziájától függ. Bárhogy be lehet fejezni a mesét, mindenki úgy gondolja tovább, ahogy neki tetszik. A legtöbb gyerek a kibékülést és a faluba való visszatérést javasolja, hiszen nem biztos, hogy mindenki eljött otthonról és a 100 éves öregasszonynak is szeretnék elújságotolni a hírt. — Az hogy a mesét ki hogyan fejezi be, lehet egy önálló fogalmazás témája is.)

— „Mi a véleményetek mese volt ez vagy megtörténhetett valamikor ez az eset?” (A vélemények megosztanak, kinek-kinek tetszése szerint.)

A foglalkozás befejező szakaszában egyéni vagy közös rajzolás, festés következik. Több lehetőséget ajánlok a gyerekeknek:

- „A széttört cégtáblák alapján készítsétek el ezeknek a mesterségeknél a színes, feljuttatott jelzéseit!”
- „Tervezzetek más mesterségeknél is cégtáblákat!”
- „Hogyan képzelitek el azt a szigetet, ahol a földművesek megtalálták a mestereket?”

Debreczeni Tibor

Drámajáték és a művészeti nevelés Szakmunkástanulók olvasótáborában

Ez a dolgozat 1980-ban készült. Ugyanabban az évben hívtam meg a tokaji olvasótáborba Udvardi Lakos Endre, s szavazott bizalmat nekem, járnám végig az utat a rám bízott kamaszokkal a kapcsolat-teremtéstől önmaguk jobb megismerésének gyakorlatain át az alkotás örömeig. Akiket ezen a felfedező úton irányítanom kellett jaddig nem látott Tokaj környéki 15-16 évesek.

„Játék, alkotás, közösség” címmel jelent meg ez az írás a NAPJAINK című folyóiratban. Drámapedagógus szakemberek valószínűleg nem is találkoztak vele. Most, hogy kezembe került, jöttem rá; ezt a 15 évvel ezelőtti keletkezett foglalkozásleírást, az elsők egyikét e műfajban, maradéktalanul vállalhatom. Úgy gondolom, a mai szakember is talál benne megszívlelendőt, követendőket. És pedagógiai hasznosságán túl talán még szociológiai értéke is van.

(Mentegetőzés)

Előre kell bocsátani, hogy dolgozatunk nem készült tudományos igénnyel. A tokaji olvasótáborban eltöltött három nap is nélkülözötte a tudós vizsgálódás feltételeit. Nem végeztünk előzetes felmérést, sem szociológiai, sem pszichológiai, sem esztétikai jellegűt. Még a legalapvetőbből, a gyerekek adatainak rögzítéséről is megfeledkeztünk. Ami információt közlünk, az mind a későbbi közös játék során „derült ki”.

Dolgozatom leíró jellegű és impresszionisztikus; ennek ellenére, úgy vélem, hogy nem tanulság nélküli.

(Hogy kerül a csizma az asztalra?)

Kísérletként mondom, hátha ott van a helye? Mi magunk, általános iskolai korosztályú gyerekek közösségeiben több éve már, hogy eredményesen alkalmazzuk ezt a pedagógiai módszert, melyet hívunk dramaturgiai alkotó játéknak, kreatív játéknak, alkotó dramaturgiának is.

Mit is akarunk elérni?

Nem többet annál, minthogy kinyíljanak e kamaszok, a játék-közvetítésével, vagy anélkül. Szóljanak önmagukról, környezetükről, a világról. Úgy véltük, a nyitottság az alapja minden továbbiak, történetesen az esztétikai értékek befogadásának, esztétikai értékek teremtésének, egyáltalán az izlésformálásnak. (Többet értünk el a vágyottnál, de hogy a többnek reális alapja is van, az csak a második napon derült ki.)

Egész idő alatt arra törekedtünk, hogy semmi ne emlékeztessen az iskolára, illetve a tanításra. A padokat, a katedrát a fal mellé húztuk, a terem közepén üres teret hagytunk. Gyakorta „lekerültünk a padlóra”. Ott ültünk, feküdtünk ha a játék így kívánta. A vezető maga is mindig benne volt a játékban, vagy úgy vezette — derűsen, szeretettel —, hogy a játékosok minél könnyedebben tudjanak azonosulni szerepeikkel. S amikor elemzésre, értékelésre került sor, akkor is a dicséret

— „A mesterek szigete”-kép készülhet csoportosan is, (nagy méretű papírra.)

A foglalkozás az elkészült képek bemutatásával ér véget. (Ez a másfél órás komplex foglalkozás a környezetismeret, osztályfőnöki, rajz és magyar/fogalmazás) tananyaghoz kapcsolódik.)

gesztusával szóltak. És mindig a közösségteremtés szándékával.

(A nagy találkozás)

Nyolc óra, kezdődik a közös foglalkozás a nagyteremben. Mindenki szorong, mindenki tart a másiktól. Leginkább a három csoportvezető, ők a gyerekektől is és a táborvezetősegtől is. Nekik bizonyítaniuk kell. Megbízónk biztosan szurkol, hogy sikerül-e a kísérlet, de a többiek lehet hogy „ellendrukkerek”; ki tudja. No, és a fiatalok! Őket jutalomból küldték ebbe a táborba. S most a gyönyörű napsütésben vonuljanak be egy barátságos terembe. Többen úgy tiltakoztak, hogy kártyáztak a kerti asztaloknál, s úgy tettek, mintha nem is hallották volna a hívó szót. Mások ottant, a WC-ből, szobákból csámborogtak elő. Végül egyikünk, akit nem hagyott el a lélekjelenléte, néhány lelkesebb kislány közreműködésével „kigyózó játékot” kezdeményezett — a kamaszok úttörő-émlékére gondolva —, melyet énekeltek is. Erre a kártyázók is felfigyeltek, s ha a játékba nem is, de a bámulók csapatába felsorakoztak. Végre bent!

Bent a teremben már zene szólt. Afrikai ritmuszene. Én meghívtam őket egy közös mozgásos lazító gyakorlatra, majd egy úgynevezett állatos játékra. Ez utóbbi tetszett. Főként a nehezebben oldódó fiúknak. Benépesítettünk egy képzeletbeli baromfiudvart, aztán egy teljes állatkertet. Harminchat gyerek játszott, mozgott együtt, s a tömegben mindenki önmagát adhatta, nem kellett tartania attól, hogy a másik figyel. Volt, aki csak kívülről csinálta, volt aki alakított. S minthogy majom, kutya, elefánt, sőt giliszta is akadt, az állatok között, igencsak lehetősége nyílt arra is, hogy „rájátsszanak”; tessék, figyeljétek, én így csinálom. A zene szólt, a gyerekek ugráltak, bohóckodtak, leveztették feszült- és